

Az anyanyelvi kulcskompetencia fejlesztésének lehet ségei a környezeti nevelés területén

Szabó Ildikó

Tartalom

Háttér	2
Területek	6
Kidolgozott példák.....	12
1. modul: Lakossági fórum	13
2. modul: Diákújság számára cikk írása	23
3. modul: Közösségi oldal szerkesztése	32
Hivatkozott szakirodalom.....	45

Háttér

Sokat hallunk, olvasunk manapság kommunikációs zavarokról, nehézségekről: gondot jelent nyomtatványok kitöltése még diplomásoknak is, nem értjük a hivatalok hozzánk intézett leveleit, a gyerekek nem értik a feladatot, és még sorolhatnánk az ehhez hasonló helyzeteket. Vannak nyelvészek, akik párhuzamot vonnak a környezeti ártalmak és a nyelvi környezetet szennyező jelenségek között. „Péntek János a nyelvi közlés zavarait a természeti környezet és a nyelv kapcsolatában (pl. szennyezettség, zajártalom, fogromlás), a kommunikációs áradatban (hang-, kép és betűáradat), az emotív funkciószűkülésében (a zeneiség igényének háttérbe szorulása, empátiahiány), a közlés szociális környezetében (megszólítás, közlési hiány, hazugság), a közlés nyelvi környezetében (kevertnyelvesség) látja” (Balázs 1998, p. 68.). A modern kommunikációs eszközök (számítógép, mobiltelefon), a reklámok is nyelvi következményekkel járnak. Az életritmus felgyorsulásával gyorsul a beszédtempó, amely nem mindig követi a gondolkodás tempóját, ezért töredékes üzeneteket küldünk ezeken az eszközökön keresztül. A nyelvi manipuláció eszközeit, melyekkel a média él, nem ismerjük fel, és könnyen befolyásolható fogyasztói alattvalókká válhatunk. A pedagógusok egyre gyakrabban találkoznak beszédhibás gyerekekkel. Bizonyos beszédhibák összefüggésben állnak a családok anyagi, kulturális hátterével. Például a lakótelepi lakások száraz levegője éppen úgy állhat a rekedtes hangképzés háttérében, mint a megnövekedett háttérzaj miatti erőtlenített hangképzés. A külső körülmények megváltozása következtében a kommunikációs zavar jelenségei közé sorolható a szóhiány, a rámenetesség, a bészédesség, a „turbónyelv” (gyors beszéd), szószürkület, a nyelvi szlamosodás. Balázs Géza szerint ezen zavarok megszüntetésében az oktatásnak, a környezetvédelmi, környezettudatos és a nyelvi ismeretterjesztésnek kulcsfontosságú szerepe van, minden szinten. „Csak a sokoldalú tudás, a műveltség mentheti meg hosszú távon az emberiséget, ez a ’fenntartható fejlődés’ záloga” (Balázs 2003, 3. o.).

A fentiek alapján láthatjuk és beláthatjuk, hogy akárcsak a többi kompetenciaterületet, az anyanyelvit is szükséges a környezeti neveléssel összehangolni. A gyakorlati megvalósításhoz induljunk ki abból, hogyan határozza meg az anyanyelvi kompetenciát a magyar Nemzeti Alaptanterv (NAT). A szöveg nem hosszú, érdemes teljes egészében idézni:

Az anyanyelvi kommunikáció magában foglalja a fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények kifejezését és értelmezését szóban és írásban egyaránt (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás), valamint a helyes és kreatív nyelvhasználatot a társadalmi és kulturális tevékenységek során, az oktatásban és képzésben, a munkában, a családi életben és a szabadidős tevékenységekben.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Az anyanyelvi kommunikáció az anyanyelv elsajátításának eredménye, amely természeténél fogva kapcsolódik az egyén kognitív képességének fejlődéséhez. Az anyanyelvi kommunikáció feltétele a megfelelő szókincs, valamint a nyelvtan és az egyes nyelvi funkciók ismerete. Ez a tudásanyag felöleli a szóbeli kapcsolattartás fő típusainak, az irodalmi és nem irodalmi szövegek egész sorának, a különféle nyelvi stílusok fő sajátosságainak, valamint a nyelv és a kommunikáció változásainak ismeretét különféle helyzetekben.

Az egyén rendelkezik azzal a képességgel, hogy különféle kommunikációs helyzetekben, szóban és írásban kommunikálni tud, kommunikációját figyelemmel kíséri és a helyzetnek

megfelel en alakítja. Képes megkülönböztetni és felhasználni különféle típusú szövegeket, megkeresni, összegyűjteni és feldolgozni információkat, képes különböző segédeszközöket használni, saját szóbeli és írásbeli érveit a helyzetnek megfelelő módon meggyőzően megfogalmazni és kifejezni.

A pozitív attitűd magában foglalja a kritikus és építő jellegű párbeszédre való törekvést, az esztétikai minőség tiszteletét és mások megismerésének az igényét. Ehhez ismernünk kell a nyelv másokra gyakorolt hatását, a társadalmilag felelős nyelvhasználat jelentőségét. (243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról, 8-9. o.)

Ez a szöveg tartalmazza azokat a lényeges elemeket, amelyek egy kompetenciafejlesztő jellegű anyanyelvoktatás jellemzőit adják. Hadd emeljünk ki néhány olyan pontot, melyek felhasználásával szeretnénk bemutatni a környezeti nevelésnek az anyanyelvi kompetencia fejlesztésében betöltött szerepét:

- fontos, hogy az anyanyelvi ismeretek az élet számos területén **alkalmazhatók legyenek**,
- az anyanyelvi tudás az **egyén boldogulását** szolgálja a munka világában, magánéletében és különböző társadalmi szerepekben,
- a **kritikus és kreatív gondolkodás**, nyelvi megnyilvánulás kialakítását segítse elő,
- **felelősségteljes magatartásra** neveljen.

A környezeti nevelés témái, tevékenységei a hétköznapi életben merülnek fel, ezért jó kontextust jelenthetnek a tanulók számára, mert

- a környezeti témák jelen vannak a mindennapokban, a tanulók ezekről sokat hallanak, a tapasztalatok szerint érdeklődnek is őket, számíthatunk rá, hogy ezekben van egy jelentősebb, sok területen jól szervezett tudásuk,

- a környezeti problémák, kérdésselvetések komplexitásának mértéke általában jelentős, az anyanyelvi „feladatok” (résztvékenységek) szervesen illeszkednek egy átfogó problémamegoldásba.

Fontos itt megemlítenünk azt is, hogy az UNESCO a 2005–2014-es időszakot a Fenntartható Fejlődésre Nevelés Évtizedévé nyilvánította. Több tudományterület, ha úgy tetszik, kulcskompetencia összekapcsolásának, átjárhatóságának megvalósítását tartja kívánatosnak az oktatásban korunk problémáinak megértésében. Az évtized célja: „A fenntartható fejlődés fogalmát integrálni kell az oktatási rendszerbe minden szinten, így hozzájárulhatunk a fenntartható emberi társadalom létrejöttéhez és a nemzetközi együttműködés elősegítéséhez”(Magyar UNESCO Bizottság, É.N.).

Mindez számunkra azt jelenti, hogy ha környezeti neveléshez köthető tevékenységeket ajánlunk, a tanulóknál holisztikus szemlélet kialakítását segíthetjük elő. A tanulók a valós problémákkal, életteli helyzetekkel szembesülve sajátíthatják elő az azt a tudást, amelyek segítségével kritikusan gondolkodó és cselekvő, igényes, a problémákat több szempontból elemezni tudó, és azokat kreatív megoldó állampolgárok lesznek.

Területek

Az alábbiakban „tematikai” ajánlatot szeretnénk adni arra, hol kapcsolódhat be az anyanyelvi kompetenciafejlesztésbe a környezeti nevelés. Az egyes részterületeket néhány mondattal jellemezzük, a konkrét megvalósítás teljesen részletes kidolgozására itt most nincs mód. Néhány példa részleteiben is olvasható a tanulmány harmadik részében. Az itteni leírás célja, hogy felvillantson néhány olyan területet az anyanyelvi nevelésben, ahol az összekapcsolódhat a környezeti neveléssel. A gyakorló pedagógusnak még sok feladata van a részletek kidolgozásában, ám talán éppen így biztosítható az, hogy sokféle, színes, érdekes, a pedagógus egyéniségét tükröz, az adott osztály igényeit, értékeit figyelembe venni tudó gyakorlatok valósuljanak meg.

Néhány tevékenység, ötlet megvalósításához számítógép(ek)re és internet hozzáférésre van szükség. Információszerzésre, ötletek gyűjtésére, szövegek megszerkesztésére, azok internetes feltöltésére használhatjuk elsősorban a számítógépeket. Reméljük, hogy ez a megoldás a középfokú oktatásban ma már nem akadályozza a leírtak alkalmazhatóságát.

Kommunikációs ismeretek

Környezeti témák kiváló kiindulópontként szolgálhatnak a tanulók számára ahhoz, hogy tudjanak értelmezni kommunikációs helyzeteket, vegyenek részt aktívan a kommunikációs folyamatokban.

Tapasztalatokat szerezhettek a manipulatív szándék felismerésében; f ként a tömegtájékoztató területén, kritikus magatartásra nevelhetjük ket a téves ítéletekkel szemben. Nevelhetjük ket önismeretre, önbecsülésre, mások személyiségének tiszteletére, véleményének megbecsülésére. Kreatív gyakorlatokat adhatunk környezeti témában tömegkommunikációs és audiovizuális m fajok alkotására szóban és írásban, a szöveg, a képanyag, a grafikai, tipográfiai eszközök megfelelő elrendezésével (diákújság vagy más kiadvány szerkesztése). A környezeti témákat ötvöztethetjük egy-egy szakterületre jellemző felvetéssel, például megvitathatjuk az elektronikus illetve papíralapú ügyintézés elnyeit, hátrányait; vegyipari illetve gyógynövényekben készült termékek használata a szépszézetben; vegyszeres és biogazdálkodás elnye, hátrányai a mező gazdaságban stb. Megemlítünk néhány ide sorolható feladatot.

- Lakossági fórumon védjük meg álláspontunkat! A téma: Alternatív meghajtás avagy kizárjuk-e a belvárosokból a benzines és dízelautókat. A vita vagy fórum kiindulópontja egy újságcikk a témában. A tanulók csoportban dolgozva készülnek fel, különböző érdekeket, szerepeket megtestesítve a vitára. A tanulók gyűjtsenek adatokat a témában, az adatok alapján tudjanak logikusan érvelni, érvekre reagálni. Megfelelő vitakultúrát sajátíthatunk el tanítványainkkal egy ilyen szituációban.
- Reklámok szövegeinek elemzése: milyen nyelvi eszközökkel vesznek rá bennünket egy-egy termék vásárlására. Mi jellemzi a fogyasztói társadalom érdekeit képviselő reklámokat? Hogyan lehet felismerni a manipulatív, esetleg megtévesztő szándékot? Explicit és implicit tartalmak azonosítása, felismerése reklámszövegekben. A tanulók itt is végezhetnek gyűjtést nyomtatott és elektronikus médiában egyaránt.
- A környezeti témák egyre fontosabbak a tömegtájékoztatóban. A tanulók nézzenek utána annak, vannak-e, és ha igen, milyen televíziós, rádiócsatornák és –m sorok, nyomtatott és online újságok, lapok vannak, melyek kimondottan ilyen témákkal foglalkoznak. Ide tervezhetünk könyvtárlátogatást is, illetve lehet otthoni gyűjtés munka ezek felkutatása. Feladatuk lehet a tanulóknak ezek közül egy kiválasztása, elolvasása/megnézése/meghallgatása, majd bemutatása társaik számára. A bemutatáshoz készítsenek PowerPointos diabemutatót! Ebben lehet kép-, hanganyag is.

Könyv- és könyvtárhasználat, anyaggyűjtés

Az anyaggyűjtés, a jegyzetelés, verbális és nem verbális (hangzó és képi) információk célszerű gyűjtésének, rendszerezésének és felhasználásának gyakorlása feladata az anyanyelvi nevelésnek. Tulajdonképpen ezt az ismeretet eszközszerként, sok más kompetenciaterületen is kell tudnia alkalmazni a tanulónak. Környezeti témákat is választhatunk ezen ismeretek, képességek gyakorlásához. Egy példa már említésre került korábban, a kommunikációs ismereteknél. Manapság azonban a nyomtatott anyagokból való információszerzés mellett (reméljük, nem helyett) egyre inkább helyet kap az interneten való keresgélés, böngészés. Az információ-felhasználás néhány normáját azonban meg kell ismertetni a tanulókkal, csakúgy, mint alkalmazásukat (*pl. a források megjelölése, az idézés formai és etikai szabályai, jegyzetek készítése*).

- Feladatul adhatjuk, hogy állítsanak össze a tanulók egy olvasmánylistát magyar írók, költők környezeti témájú írásaiból. A témát szűkíthetjük, vagy akár aktualizálhatjuk (pl. kapcsolódhat a Föld napjához, a víz napjához, az állatok világnapjához, az elsivatagosodás és aszály elleni küzdelem világnapjához stb.), és akkor konkrétabbá válik a kutatás témája. A keresésben használjuk az iskola vagy a település könyvtárának katalógusát, cédulását, on-line-t vagy mindkettőt! Milyen módon kereshetünk (szerző, cím, kulcsszó stb.)? Próbáljuk ki mindet! Keressünk forrásokat az interneten is. Beszéljük meg, melyik volt hatékony, gyors! Mire kell figyelni ahhoz, hogy minél pontosabb legyen a találatunk? Végezetül akár ott helyben is adhatunk egy időkeretet arra, hogy a tanulók állítsák össze pontos adatok megjelölésével a saját olvasmánylistájukat, illetve ez lehet iskolán kívül elvégzendő, otthoni feladat is.
- Az előző ponthoz hasonlóan nemcsak irodalmi olvasmánylista állítható össze, hanem egy-egy témakör szakirodalmát is felkutathatjuk tanulóinkkal együtt.

A szöveg szerkezete, szövegtípusok

Különböző tartalmú publicisztikai, szakmai-tudományos, közéleti, gyakorlati és szépirodalmi szövegek önálló elemzése szerkezetük, témahálózatuk, jelentésrétegeik és szövegegységeik logikai kapcsolatainak bemutatásával az egyik tevékenységforma az anyanyelvi kompetencia fejlesztésében. A tanulóknak jártasságot kell szerezniük szövegelemzésben. Környezeti témában valamennyi szövegtípus

elemzése, feldolgozása megoldható; a szövegtípusok jellemző jegei ebben a témában is megfigyelhetők.

- Elcsépeltnek tűnhet, de valós probléma hivatali ügyintézés során a hivatalos levelek megértése, iratok, nyomtatványok kitöltése, útmutatók betartása. Az ilyen típusú szövegek megértését illetve a sablonok kitöltését gyakorolhatjuk, ha a hivatalokból kérünk egy-egy mintát, és magunk szerkesztünk hasonlókat. Például rendeljük meg a hához jövő szelektív hulladékszállítást, térjünk át postai csekkés befizetésre bármely szolgáltatásnál e-számlára (papírt és időt spórolunk) stb. Fontos, hogy a tanulók lássák, általában milyen adatokat kérnek ilyen iratokon, azokat hol keressék, milyen formai követelményekre figyeljenek (pl. kis- és nagybetűk használata, keltezés és dátumozás). Ez a típusú tevékenység nem kell, hogy egy blokkba kerüljön, a tanév során több alkalommal is végezhetünk ilyen feladatokat. Sőt, a tanulók is hozhatnak ilyen szöveget az órákra.

Nyelv és társadalom

Fontos megfigyeltetni tanulóinkkal, hogy az információs társadalom milyen hatással van a nyelvhasználatra. Felelős magatartást kell kialakítanunk a magyar nyelv értékeinek megőrzése érdekében, miközben rámutatunk a nyelvközösség helyzete és nyelvhasználata közötti összefüggésre. Miként környezeti, úgy nyelvi értékeink romlásáról, pusztulásáról sokat hallunk, illetve meg is tapasztaljuk a mindennapok során. Az ökológiai és a nyelvi problémák nagymértékben összekapcsolódnak. A nyelvvelés jelenkori törekvései párhuzamba állíthatók a környezetvédelemével: a hagyományok megtartása, zaj csökkentése, nyelvi sokszínűség megőrzése. Fenntartható fejlődés mellett ma már beszélhetünk fenntartható anyanyelvről. Miként környezettudatos magatartást várunk el tanulóinktól, ugyanúgy azt is, tanúsítsanak felelős magatartást a nyelv értékeinek védelmében. Erre is nevelni kell őket.

- Feladat lehet sms-k, e-mailek, csevegő programokban használt üzenetek nyelvi megformáltságának, szóhasználatának, helyesírásának megfigyelése. A tanulók kapnak néhány mintát a pedagógustól, de sokkal életszerűbb, ha a saját üzeneteikből, csevegéseikből gyűjtünk

példákat. Megfigyelésünkben térjünk ki a terjedő rövidítésekre, kicsinyítő képzések formáira, a helyesírási szabályokat figyelmen kívül hagyó írásmódra, az írásjelhasználatra, az emotikonokra és egyéb jelekre. Hogyan hatnak mindezek a jelenségek a köznyelvi normára? Hatnak-e gondolkodásunkra, beszédünkre, személyiségünkre? Lehet-e és legfőképpen kell-e valamit tenni ezen új jelenségekkel szemben, vagy ezek természetes velejárói a modern változásoknak? A gyjtéshez újból szükségünk lesz számítógépekre, és mobiltelefonra is. A fenti kérdések megbeszélése, megvitatása után a tanulók írjanak újságcikket egy diákújságnak „Küldj egy sms-t, megmondom, ki vagy!” címmel. A kreatív szövegalkotás során a műfaj formai, stilisztikai jegyeit be kell, hogy tartsák.

- Szintén érdekes gyakorlat lehet tanulóink számára irodalmi szövegek átírása sms- vagy e-mail-stílusban. A nyelvi humor, paródia forrása lehet ez a játékos feladat.
- Az elz gyakorlat „fordítva” is megoldható: nyelvileg igénytelenül, pongyolán megfogalmazott üzenetek szövegeit írjuk újra a nyelvi normát követve.
- Nyelvünk sokszínűségét rzi nyelvjárásaink is. Ezek értékeinek megmutatása valamint meg rzésük, ápolásuk fontos területe az anyanyelvi nevelésnek. Talán tanulóink már nem vagy nem teljesen ismerik sz kebb pátriájuk nyelvjárását, de nagyszüleik vagy a lakóközösség id sebb tagjai még igen. Az is lehet, hogy a tanulók otthon, a családban még használják akár nyelvjárásukat, akár a regionális köznyelvet, de az iskolában tanáraik el tt már nem. Fontos megértetni tanulóinkkal, hogy nem szégyen, ha valaki ismeri és használja azt a nyelvjárást, amely lakóhelyének sajátja. Nem jelent m véletlenséget, tanulatlanságot, nem tesz semmilyen tekintetben rossz benyomást a hallgatóra, ha ilyen megnyilatkozással találkozik. S t, aki több nyelvváltozatot ismer, árnyaltabban, a beszédhelyzethez jobban ill en tudja magát kifejezni. Feladatként adhatjuk tanulóinknak, hogy készítsenek tájnyelvi szótárt. Gyjtsenek olyan, jellemző lakóhelyükön el forduló szavakat, kifejezéseket, melyek l azt gondolják, máshol él k nem biztos, hogy megértik. Ilyenek lehetnek jellemző ételek, növények, állatok, szerszámok, eszközök, családtagok nevei. Készítsenek olyan hangfelvételt vagy akár filmfelvételt beszélgetés l, munkatevékenység közben (pl. kalács sütés, ahol elhangzanak az instrukciók), amelyben hallhatóvá válik a nyelv, így a dialektusok fonetikai jellegzetességei is megfigyelhet k lesznek. Ez a feladat iskolaközi projektben valósítható meg igazán. Az ország más-más régióiban lévő iskolák a szótárakat, felvételeket tegyék fel iskolájuk honlapjára! Találjanak ki a gyerekek kvízjelleg kérdéseket a gyjtésükkel kapcsolatban (pl. Mi a sambluc?!). A válaszokat lehessen akár on-line, akár írásban elküldeni az adott iskolába! Szervezhetünk iskolalátogatásokat, ahol a gyjtésben szerepl kifejezések megtekinthet k, megtapinthatók és megkóstolhatók.
- Feladat lehet, álláshirdetésekre jelentkezni, és az állásinterjúkat eljátszani. A pedagógus fogalmazzon meg olyan álláshirdetést, ami a tanulók szakterületéhez kapcsolódik, és ebben legyen benne, hogy a jelentkezőnek ismernie kell a szakmájához kapcsolódó legfrissebb környezettudatos eljárásokat, módszereket. Az interjúhoz fogalmazzunk meg frontálisan erre vonatkozó kérdéseket, és a tanulók párban dolgozzák ki a válaszokat. Majd kérjük meg ket arra, hogy az interjút játsszák el a többieknek.

A stílusrétegek, a szépirodalmi stílus

A tanulót arra kell megtanítanunk, hogy értelmezni tudja a nyelvváltozatok és stílusrétegek közötti összefüggéseket. Legyen képes bemutatni a stílusrétegeket elkülönít tényezéket, ismerje fel a különböző stílusokat és stílusrétegeket. E tudást alkalmazza önállóan más-más stílusú és más fajú szövegek alkotására. Nem irodalmi vagy szépirodalmi szövegek stílusának összehasonlítása után bemutatjuk a képszerűség és a szövegelrendezés stílushatását. A tanuló képessé válik a szóképek, képrendszerek, alakzatok felismerésére, értelmezésére, az átvitt jelentések feltárása. A tanult ismereteket fel tudja használni az irodalmi elemzések során. Mindezen stilisztikai ismeretek elsajátításához, gyakorlásához, alkalmazásához keressünk környezeti témájú szépirodalmi alkotásokat!

- Javasoljuk Mészöly Miklós *A hegy meg az árnyéka* című rövid elbeszélését a szépirodalmi stílusjegyeinek felismertetéséhez, majd az ismeretek önálló alkalmazásához mintaként. A szöveget szakaszos olvasással, olvasási stratégiák használatával csoportmunkában dolgozzuk fel. A részletes kidolgozás a következő fejezetben olvasható. A szöveg mintaként szolgál ahhoz, hogy a tanulók egy általuk tetsz legesen kiválasztott védett hely vagy faj „meséjét” megírják. Most nem az anyaggyűjtés, nem a tények, adatok felkutatása a feladat. Használhatják fantáziájukat, éljenek az „írói szabadsággal”! Fontos, hogy egy-egy szóképet, alakzatot használjanak, s ha tudnak, éljenek szóalkotási módokkal. A szöveget vázlat alapján csoportban írják meg, a részeket megosztva egymás között. Ezután lesz szükség számítógépre, az internetre. Az elkészült, csoportban megírt szöveget elektronikusan is írják meg (Word), majd töltsék fel egy közösségi honlapra. A feladat most már iskolaközi is lehet. Hozzanak létre csoportot az általuk választott hely, faj nevével, hívjanak meg újabb tagokat, egymás szövegeit kommentálják, lájkolják stb.
- Készíthetünk környezeti abc-t tanulóinkkal. A feladat az, hogy írni-olvasni tanuló, elsős gyerekeknek írjunk ábécés könyvet. Az ábécé betűit védett madarak, természetvédelmi területek neveinek kezdő betűi adják, pl. gy. mint gyurgyalag vagy v. mint viharfecske. Rövid, kettős- vagy négy soros, rímes versikéket írunk a betűhöz választott fogalomról, állatról, növényről, melyek jól bemutatják azt, s könnyen megtanulhatóak. Ez a feladat is lehet iskolaközi, megosztva, kik melyik részét vállalják az ábécének. A szöveg mellé készíthetnek a tanulók illusztrációt is. Természetesen ez hosszabb időt igénybe vevő munka, akár egy iskolai félévet vagy tanévet is rászánhatunk. Az elkészült anyagot a tanulók lefűzhetik vagy dossziéba tehetik, vagy más módon könyvhöz hasonló formát adhatnak neki. Látogassanak el (a) helyi általános iskolá(k)ba, s mutassák meg a kisgyerekeknek a *Környezeti ábécés könyvet*”, tanítsanak meg néhányat nekik a rövid versikékből. Ez a látogatás is lehet egy iskolaközi együttműködés kezdő lépése, ráadásul befolyásolhatja az általános iskolások későbbi iskolaválasztását is.

Kidolgozott példák

Az el z részben éppen, hogy csak felvillantottunk néhány lehet séget arra, milyen környezeti nevelési tartalmakat, megoldásokat, témákat lehet felhasználni a anyanyelvi kompetencia fejlesztésében. A most következ részben szerepl , de persze most már szükségszer en kevesebb példát viszont részleteiben kidolgoztuk, azokat akár „így egy az egyben” lehet tanítani is. A modulokat a gyakorlatban még nem volt lehet ség és alkalom kipróbálni. A példák bepillantást engednek nyerni abba, milyen módokon érvényesülhet a környezeti nevelés terén az anyanyelvi kompetencia fejlesztése. Vagyis inkább ötletadásról, illetve a programok részletesebb kidolgozása egy módjának bemutatásáról van szó.

Három modult írunk le, szerkezetük a többi kulcskompetencia moduljaival megegyezik.

1. modul: Lakossági fórum

A modul egy ismeretterjesztő publicisztikai írás alapján, amelynek témája az alternatív meghajtás, egy olyan szituációt dolgoz fel, melyben a tanulók egy lakossági fórumon a budapesti belvárosi (V. kerület) benzines és dízelautók használatáról rendezett vita résztvevői. A tanulók eltérő érdekek csoportokban dolgoznak, és feladatuk saját érveik logikus megfogalmazása, meggyőző eladása, az ellenérvekre adekvát módon való reagálás, a nem verbális eszközök nyelvi kifejező eszközökkel való összehangolása.

Milyen célok eléréséhez járul hozzá?

- Magán- és nyilvános kommunikáció képességének kialakítása élő szóban és írásban.
- Alapvető retorikai ismeretek megszerzése.
- Az érvelés technikájának elsajátítása.
- Vélemény, állásfoglalás, logikus gondolatmenet kialakítására, meggyőző eladására képessé tétel.
- A felelősségteljes nyilvános megszólalásra való képesség fejlesztése.
- Kialakítani a kifejező és mások számára érthető, igényes és helyes beszéd létrehozásának képességét.
- Az egyéni beszédsajátosságok, adottságok tudatos használatának fejlesztése.
- A helyes érvelés képességének fejlődése.
- A mondat- és szövegfonetikai eszközök, valamint a nem nyelvi kifejező eszközök összehangolt alkalmazására való képesség kialakítása, fejlesztése.
- Megfelelő vitakultúrára való képesség kialakítása.
- Törekvés a személyiséget kifejező egyéni stílus kialakítására, fejlesztésére.
- A könyvtárban való tájékozódás képességének fejlesztése.
- Az internet, számítógépes adatbázisok, kereső programok célszerű használati tudásának kialakítása anyagi gyűjtés során.

Igényelt idő

3 tanórát érdemes tervezni, melyből a második egy könyvtári óra, ahol a tanulók anyagot gyűjtenek hagyományos és elektronikus információhordozókból.

Felhasználási terület

Középfokú anyanyelvi nevelés területén a magyar nyelv órán retorikai ismeretek témakörben (10. osztály) szónoklatnak, alkalmi beszédnek vagy ezek egyes részleteinek önálló kidolgozásakor (bevezetés [jóindulat megnyerése, témamegjelölés], az érvelés technikájának ismerete és alkalmazása): érvek, ellenérvek felsorakoztatása, deduktív vagy induktív érvelés, a cáfolat módszereinek tanulása során. Környezeti nevelési programon belül olyan tanulókkal, akik már elsajátítottak alapvető retorikai ismereteket.

Háttér

A tanulóknak az lesz a feladatuk, hogy csoportokban dolgozva elolvassanak egy rövid publicisztikai szöveget, melyet képzeljük el a helyi újságban jelent meg. A szöveg feldolgozása olvasási stratégiák (elzáró ismeretek aktiválása, grafikus szervezők használata) alkalmazásával történik. A szöveg feldolgozása során építhetünk a már tanult anyanyelvi ismeretekre a szöveg szerkezetére, szintaktikai szintjére, jelentésére valamint szövegtípusok jellemzői témakörökben. A szöveg gondolatébresztő, vitaindító alapként szolgál. A tanulók feladatai közé tartozik az is, hogy információkat gyűjtsenek különböző források (könyvek, internet segítségével). A gyűjtött információk alapján kell a vitában érvelniük. Az egészen konkrét részleteket az „Ajánlott feldolgozási mód” című részben adjuk meg. A tanár a modul során a szöveg feldolgozását irányító, a vitában moderátor szerepet tölt be. A „Források, anyagok, eszközök” c. részben internetes oldalak is említésre kerülnek. Ennek a modulnak az egyik célja, hogy modellezze egy, a való életben gyakran előforduló helyzetet, melynek során saját álláspontunkat kell világosan megfogalmazni egy konkrét probléma kapcsán, képesnek kell lennünk az ellenérvekért meghallgatására, az érvek és ellenérvek összegzésére, és ha kell, akár saját véleményünk megváltoztatására.

Ajánlott feldolgozási mód

1. Beszéljünk a tanulókkal, az egész osztállyal közösen arról, mit tudnak már az alternatív meghajtásról. Milyen alternatív üzemanyagokról hallottak már? Mit tudnak ezek elnyeiről és hátrányairól? Láttak-e már alternatív meghajtású járművet, utaztak-e már ilyenben? Ha igen, mondják el ezzel kapcsolatos élményeiket! Mi az, amit szeretnének megtudni az alternatív üzemanyagokról?

A beszélgetés alatt a tanár táblán vagy digitális táblán a tanulók válaszaik alapján töltsék ki az alábbi táblázat 1. és 2. oszlopát! A 3. oszlopot a szöveg elolvasása után újból közösen töltsék ki az osztállyal együtt, frontálisan.

Amit már tudok	Amit meg szeretnék tudni	Amit megtudtam

2. Most nézzük meg a szöveget (Források, eszközök részben található)! Fussuk át a szöveget! Tegyük fel az alábbi kérdéseket: Milyen típusú szöveg ez? Hol találkozunk ilyen szöveggel? Vajon mennyi idő kell neked az elolvasásához? Nézd meg a címet! Miről fog szólni a szöveg? Érdekes lesz-e számodra? Olvassátok el a szöveget!

3. A tanulók most dolgozzanak négy fős csoportokban! Az A jelű csoporttag az 1., a B jelű a 2., a C a 3. és a D a 4. bekezdést olvassa el újra! Töltsék ki az alábbi táblázatot a bekezdések alapján! A táblázat baloldali oszlopába a bekezdés fő gondolatait kulcsszavakkal fejezzék ki, a jobb oldalra pedig írjanak ezt igazoló részleteket a szövegből!

F	Részletek

gondolatok	

4. Továbbra is csoportokban dolgozzunk! Készítsünk graffitiket! Az osztályterem falaira helyezzünk el nagy papírlapokat! A csoportok más-más szín tollakat kapnak. A csoport A jel tagja az 1., a B a 2., a C a 3., a D a 4. lapra a csoport tollával írja fel, mi az általa olvasott bekezdés legfontosabb üzenete. Minden csoport 2 percet kap egy-egy graffiti megírására! A feladat elvégzése után a csoportok járjanak körbe, olvassák el egymás graffitijeit! Frontálisan beszéljék meg, milyen hasonlóságokat, különbségeket vettek észre egymás feljegyzései között! Itt kerülhet sor az 1. feladatban szereplő táblázat 3. oszlopának kitöltésére.

5. Most kerülhet sor arra, hogy felkészüljünk a lakossági fórumra. Osszuk az osztályt két nagy csoportra: az egyik csoport képviselje azokat, akik Budapest nagy forgalmú belvárosi körzetében laknak, s szeretnék, ha erről a területről kitiltanák a gépjárműveket. Az osztály másik fele képviselje azokat a vállalkozókat, üzlettulajdonosokat, akiknek a település ezen részén van üzletük, irodájuk, s akiknek nagyon fontos, hogy ügyfeleik minél könnyebben, a szállított áru minél gyorsabban, gördülékenyebben eljusson hozzájuk. Gondoljunk a turistákra, betegekre, mozgáskorlátozottakra is! Az osztály közösen menjen el iskolájuk vagy a városuk könyvtárába és/vagy olyan helyre is, ahol számítógéphez juthatnak. Gyűjtsenek a tanulók adatokat, amelyekkel

a vita során érveiket alá tudják támasztani (pl. zajszint, levegő szennyezettség, munkahelyek elhelyezkedése, üzletek/boltok helye a városban, parkolási lehetőségek és díjak stb.)! E ponton valószínűleg komoly tanári segítségre lesz szükség, hiszen irányítani kell a tanulókat a tekintetben, hogy milyen jellegű, típusú adatokat, információkat keressenek. Erre a munkára egy tanórát szánni kell.

6. Az adatgyűjtés után kezdődhet a vitafórum, mely egy teljes tanórát igénybe vesz! A téma: a benzines és dízelautó-forgalom teljes kitiltása Budapest belvárosából, az V. kerületből; csak alternatív üzemanyaggal működő járművek engedélyezése. A tanár a vita moderátora. Az osztályt két nagy csoportra osztjuk, azonban a csoportokon belül jelöljük ki a szerepeket, pl. kisgyermekes család, nyugdíjas házaspár, allergiás beteg, fuvarozó cég tulajdonosa, turistairoda képviselője, a sarki boltos stb. A szerepeket a tanulók kitalálhatják maguknak, a tanár csak ötletadó legyen, illetve annak szerezzen szerepet, aki tanácstalan, nem tud magának választani. A vita során alapszabály, hogy a két oldal felváltva kap időt (2-2 perc) arra, hogy kifejtse véleményét, érveljen, érvekre reagáljon. A vita során figyeljenek a tanulók a következőkre:

- Egyszerre egy állítást fogalmazzanak meg. Ez legyen érvelésük tételemondata, melyet példákkal igazolnak, támasztanak alá.
- Ne monologikus formában hangozzék el mondanivalójuk. Igyekezzenek párbeszédet kialakítani a másik oldallal.
- Érveiket, cáfolataikat világos, tömör mondatokban fogalmazzák meg. Kerüljék a bonyolult szerkezeteket, többszörösen összetett mondatokat.
- A vitában használják a témához kapcsolódó szavakat, kifejezéseket; így gazdagodjék szókincsük, váljék aktívvá az eddig passzív szókincs.
- Figyeljenek a mondatfonetikai eszközök (hangsúly, dallamvonal, hangerő) megfelelő használatára.
- Ügyeljenek arra, hogy a beszédüket kísérő nem nyelvi kifejezéses eszközök, gesztusok, mimika a mondanivalót megerősít, alátámasztó legyen. Ne használjanak eltúlzott gesztusokat, és semmiképpen, még a vita hevében sem ragadtassák el magukat sértő vagy bántó mozdulatokra.

A vita, lakossági fórum el tt hívjuk fel arra a tanulók figyelmét, hogy nem várjuk a probléma végleges és egyetlen jó megoldását t lük. Nem az a cél, hogy eldöntsük, melyik félnek van igaza. A lakossági fórumon mindenki érvel, a vita végén egy konszenzust, közös, mindenki számára elfogadható megoldást szeretnénk javasolni, ha van ilyen.

A vitára 30-35 percet adjunk, ügyelve arra, hogy ezt az id t fele-fele arányban osszuk meg a két fél között. Így körülbelül 7-8 érv hangozhat el mindkét oldal részér l.

7. A modul vége, lezárása fontos feladat. A tanár kérje meg mindkét csoportot, hogy egy mondatban foglalják össze álláspontjukat a kérdésben. A megfogalmazásra kapjanak 2 percet. A tanár hallgassa meg mindkét összegzést, ha szükséges, javítsa annak megfogalmazását. A két összegzést írja fel a táblára. Kérje meg mindkét felet arra, hogy közelítsék álláspontjaikat úgy, hogy a két mondatból egy megenged vagy feltételes mondat születhessen, amely mindkét fél legfontosabb érveit tartalmazza. A táblán javítsuk, igazítsuk a mondatokat addig, míg egy, mindenki számára elfogadható mondat lesz a modul zárása.

Kiegészítések

1. Amennyiben nem budapestiek a tanulók, a téma adaptálható saját városukra, vagy a hozzájuk legközelebb es , általuk ismert nagyvárosra.
2. Érdekes külföldi nagyvárosok, f városok politikáját megismerni a problémát illet en, összevetni a hazai helyzettel.

Források, anyagok, eszközök

A modul melléklete tartalmazza a szituációjáték alapját adó írást.

A feladat végrehajtásához leginkább számítógépek használata ajánlott.

A légszennyezettségi adatok megtalálhatók a következő címen:
<http://www.kvvm.hu/olm/index.php>. Budapest zajszennyezettségi térképe
http://terkep.budapest.hu/website/zajterkep_html/zaj_index2.htm oldalon érhető el. A kerületben található látnivalókról, éttermekről, szolgáltatásokról a <http://budapest5ker.lap.hu/> és a <http://holmivan.valami.info/budapest-5-kerulet/> oldalakon olvashatunk. Az alternatív üzemanyagokról a <http://bioetanol.hu/> és a <http://www.dolceta.eu/magyarorszag/Mod5/-Alternativ-uzemanyagok-.html> címeken találunk anyagot és további linkeket.

A csoportmunkához szükség lesz eltérő színű vastag filctollakra, nagyméretűre, a falra helyezhető papírlapokra.

Értékelés

Többféle értékelési forma alkalmazása elképzelhető:

- A tanár szóban, szövegesen értékelheti a tanulók csoportban végzett munkáját, melyben kitérhet arra, hogy hogyan tudtak véleményt, állásfoglalást, logikus gondolatmenetet kialakítani, meggyőzően eladni; értékelheti empátikus készségüket, vitakultúrájukat. Kitérhet az adatgyűjtés módjának sikerességére is.
- A tanulók szintén szóban, szövegesen értékelhetik egymást a kiscsoportokban. Szempontok lehetnek a fentiekén túl szociálisak: milyen volt egymással csoportban dolgozni, tudtak-e meg egymásról valami újat (pl. jól tud érvelni, hogyan viselkedik vitahelyzetben a másik, segít kész-e a közös munkában stb.).
- A kiscsoportok értékelhetik magukat a feladatot, megbeszélhetik, mi okozott számukra gondot, nehézséget a feladat elvégzésében, és mi ment jól. Ezt az értékelési formát alkalmazhatjuk frontálisan, az egész osztállyal is.
- Kérhetjük a tanulókat arra, hogy gondolják tovább, hol, hogyan, milyen helyzetben és mit tudnak használni más tantárgyak tanulásánál vagy életük más, iskolán kívüli színterein a modul során végzett tevékenységekből, a szerzett ismeretekből, készségekből. Ezt mondják el egymásnak először csoportban, majd, ha szeretnék, az osztály közösségében beszéljük erről.

Melléklet

Alternatív meghajtás

A világon naponta felhasznált 85 millió hordó k olajból el állított termék oroszlánrészét a közúti szállítás és közlekedés fogyasztja el. A különféle üzemanyagokból 73 százalék jut a közúti közlekedésre, 10-10 százalék a légi és vízi közlekedésre, és mindössze 3 százalék a vasútra.

A következ húsz évben a globális fuvarozási ágazat energiaigénye 40 százalékkal fog növekedni ezzel párhuzamosan növekszik a szén-dioxid kibocsátás is , ami komolyan veszélyezteti az ágazat fenntarthatóságát. Ezért olyan összehangolt akciókra és az energiatakarékosságot célzó beruházásokra van szükség, amelyek révén 2030-ig 25 százalékra csökkenthet a k olajból el állított üzemanyagok aránya.

Az ünnepeelt alternatívák legnagyobb problémája, hogy csak az el nyeiket ecsetelik, és nem foglalkozunk a hátrányaikkal. Ránézésre szép és jó, de a rendszer nem m ködik. Az olaj leváltásának legnagyobb problémája, hogy a felbukkanó alternatívák még nem felelnek meg azoknak a követelményeknek (el fordulás, tömeg/energia arány, térfogat/energia arány, hatásfok, töltési id , biztonság, zajkibocsátás, környezetszennyezés, el állítási költségek infrastruktúra), melyeket egy üzemanyaggal szemben támasztunk. A fejleszt k azon fáradoznak, hogy ezek a feltételek is teljesüljenek.

Az Európai Unió is nyilvánosságra hozta a közlekedést érint terveit 2050-ig. 2050-re az 1990-es értéknél 80 százalékkal kevesebb szén-dioxidot juttathatnánk a leveg be évente. Ehhez a közlekedési

szektor olajfogyasztását körülbelül 70 százalékkal kellene mérsékelni az alkalmazott energiaforrások megváltoztatásával és a közlekedési szokásaink átalakításával. A városokban 2030-ra felére kell csökkenjen a belső égés motorral szerelt autók száma, a szállításnak pedig teljesen át kell állnia emissziómentes járművekre. 2050-re kitiltaná az Európai Unió a belvárosokból a benzines és dízelautókat.

(Forrás: Galaktika. 2011. augusztus. 36-41. oldal, kiemelés: SZ.I.)

2. modul: Diákújság számára cikk írása

„Küldj egy sms-t, megmondom, ki vagy!”

A modul feldolgozása során a tanulók gy jt munkát végeznek. Feladatuk az, hogy gy jtsenek sms-eket, közösségi oldalokról bejegyzéseket, hozzászólásokat, cseveg oldalokról részleteket, melyek alkalmasak az új beszéltnyelviség jelenségeinek illusztrálására (pl. rövidítések, hangulatjelek, kicsinyít képz s alakok használata stb.). A gy jtött minta alapján figyeljék meg, melyek a jelenlegi nyelvi divatjelenségek, hogyan hatnak a modern, új kommunikációs eszközök a nyelvhasználatra. Csoportokban dolgozva beszélgessenek arról, megvalósul-e a hatékony gondolatközlés, zavartalan-e a kommunikáció a teljes nyelvközösség számára ezekkel a nyelvhasználati formákkal. Hogyan hatnak ezek gondolkodásunkra? Mit árulnak el a gondolat közl jér l? Szükség van-e ezeknek a jelenségeknek a kontrollálására? Másképp megfogalmazva, szükség van-e nyelv mvelésre? Érveket és ellenérveket felvetve a kérdés kapcsán a csoport feladata, hogy írjon egy rövid cikket az iskolai újság „Küldj egy sms-t, megmondom, ki vagy!” cím pályázatára. A cikkben

- fejtsék ki, mit értünk az új beszéltnyelviség alatt,
- soroljanak fel példákat
- írják le, mit árulhat el az üzenet közl jér l a szöveg megfogalmazása, helyesírása, jelhasználata
- írjanak arról, kell-e tudatosan javítani, a nyelvi norma felé közelíteni ezeket a jelenségeket, véleményüket indokolják

Milyen célok eléréséhez járul hozzá?

- Az információs társadalom nyelvhasználatra gyakorolt hatásának felismerésének képességét fejleszteni.
- Felel s magatartás képességének kialakítása és fejlesztése a magyar nyelv értékeinek meg rzése érdekében.

- A nyelvközösség helyzete és nyelvhasználata közötti összefüggések felismerésére való képesség fejlesztése.
- Tudjanak a különböző kommunikációs helyzeteknek megfelelő szövegeket alkotni szóban és írásban.
- A kreatív írás, az önkifejezés, az egyéni stílus fejlesztése.
- Önálló anyaggyűjtésre való képesség fejlesztése.
- A magyar helyesírás alapelveinek ismeretében készség az önálló hibajavításra, önkontrollra.

Igényelt idő

2 tanórát érdemes tervezni, melyből egy órában a tanulók anyagot gyűjtenek elektronikus információhordozókból, a második órában a gyűjtött anyagot megfigyelik, elemzik, és irányított szempontok alapján rövid írásművet készítenek.

Felhasználási terület

Középfokú anyanyelvi nevelés területén a magyar nyelv órán Nyelv és társadalom témakör feldolgozásakor (12. osztály) a nyelvvelés, fejlődési irányok, változások a mai magyar nyelvben, nyelvi divatjelenségek kapcsán. Környezeti nevelési programon belül olyan tanulókkal, akik már elsajátították az általános ismereteket nyelv és megismerés, nyelv és kultúra összefüggéseiről, kölcsönhatásairól.

Háttér

A tanulóknak az lesz a feladatuk, hogy csoportokban dolgozva elolvassanak néhány sms-példát, egy rövid csetelést, majd keressenek további példákat saját telefonjaikon, csevegőüzeneteikben, közösségi oldalukon. A nyelvi mintát tanulmányozva figyeljék meg

- a nagybetűk használatát,
- az írásjelek a köznyelvi től való eltérő használatát,
- rövidítéseket,
- helyesírási hibákat,
- egyéb jeleket.

A példák a mellékletben találhatóak. A „Források, anyagok, eszközök” c. részben megtalálhatóak bizonyos, a modul tanítása során használható internetes oldalak. Az egészen konkrét részleteket az „Ajánlott feldolgozási mód” című részben adjuk meg. A tanár a modul során az anyaggyűjtést irányító, a cikk megírásakor a formai követelményekre figyel, azok betartását segíti, illetve a leendő olvasó szerepét tölti be. Ennek a modulnak az egyik célja, hogy olyan, a tanulók mindennapi életéhez, nyelvhasználatához kapcsolódó anyaggal foglalkozik, amely méltán tarthat számot érdeklődésükre. A nyelvi leleményesség miatt szinte napról napra változó nyelvváltozattal foglalkozhatnak. Saját egyéniségüket is megmutathatják, felvillanthatják egy-egy példa kapcsán. A jelenség okán megtanulnak kritikusan gondolkodni az új nyelvi kifejezésformák felől: a leegyszerűsített kifejezésmód a gondolatok, a gondolkodás egyszerűsödéséhez, a helyesírási szabályokat figyelmen kívül hagyó írásmód nyelvromláshoz vezethet. A nyelvvelésnek ma is van tennivalója a nyelvhasználat szabályossága és hatékonysága érdekében, a fenntartható anyanyelvért. Mindezeket végiggondolva a tanulók egy rövid, kb. 220-250 szavas cikket írnak megadott cím és tartalmi szempontok alapján.

Ajánlott feldolgozási mód

1. A tanulók alkossanak négyfős csoportokat. Fontos, hogy minden csoportnak jusson egy számítógép. A nyelvi mintát (saját gyűjtés és a Mellékletben említettek) tanulmányozva figyeljék meg

- a nagybetűk használatát,
- az írásjelek a köznyelvitől való eltérő használatát,
- a rövidítéseket,
- a helyesírási hibákat,
- az egyéb jeleket.

Megfigyeléseiket próbálják rendszerezni, pl.:

- a jelenség humor forrása,
- a jelenség többletérzelem kifejezésére alkalmas,
- szabálytalan írásmód sietség/ ritka sms-írás miatt,
- az összetartozás kifejezésére alkalmas,
- egyéb (a tanulók a példáktól függően saját szempontokat adhatnak meg).

2. Saját példák esetében a tanulók ne mondják meg egymásnak, kitől való az üzenet, bejegyzés. A csoport próbálja meg kitalálni, elképzelni, ki lehet az üzenet küldője, a bejegyzés szerzője. Vajon mit árul el a nyelvi közlés megformáltsága, tartalma annak alkotójáról? Saját példák esetében a tanulók beszéljék meg, hogy vajon a szöveg alapján annak szerzője tényleg a mondott „jóslatok” mennyire felelnek meg a valóságnak. Milyen tanulságok vonhatók le a „jóslatok” ellenőrzése után?

3. A csoportok beszélgessenek arról is, zavaróak-e a megértés, a kommunikáció sikeressége szempontjából a nyelvi mintán tapasztalt jelenségek. Ha igen, miért? Hogyan lehet a zavart megszüntetni?

4. A csoportok a mellékletben található sms-példák közül az. [5], [6], [7] számú példákat, valamint a szintén itt található esetelést írják le köznyelvi, a helyesírási szabályokat betartó változatban. A csoport egy-egy tagja olvassa fel az általuk javasolt változatot. A csoportok figyeljék egymás megoldásait: milyen hasonlóságot, különbségeket vesznek észre egymás munkájában! A tanár ezeket rögzítse egy táblázatban:

Hasonlóságok	Különbségek

--	--

Melyik változatot fogadja el az egész osztály? Miért? Frontális munkában beszéljük meg!

5. Most kerülhet sor arra, hogy el készítsük a cikk megírását. A megírandó cikk címe adott.

Ötletbörze formájában kérjük meg a tanulókat arra, hogy cím alapján

- fogalmazzák meg, ki a várható olvasóközönség,
- milyen stílusban íródják a szöveg,
- mennyire legyen szakszerű, tudományos a szöveg,
- melyek lesznek a várhatóan leggyakrabban el forduló szavak, kifejezések; gy jtsük össze ezek rokon értelm alakjait.

6. Tervezzük meg a cikk formáját, struktúráját. Az írásm 4 szempontra kell, hogy kitérjen a pályázati kiírás alapján. Valamennyi szempontot fel kell dolgozni az írásm ben, nagyjából azonos terjedelemben. A cikk végén kell, hogy szerepeljen egy összefoglalás, mely összegezheti az addig írottakat és tartalmazhatja személyes véleményünket is. Minden bekezdés azonos módon épüljön fel: a bekezdés elején álljon a tételmondat, mely a bekezdés legfontosabb gondolatát tartalmazza. Ezt részletezi, árnyalja, példákkal illusztrálja a bekezdés többi mondata.

7. Az els bekezdést (mit értünk az új beszéltnyelviség alatt) közösen, frontális munkában írjuk meg! Minden csoporttól kérjük egy-egy alcímet és tételmondatot a bekezdéshez! Az osztály közösen válassza ki azt a címet és tételmondatot, melyet legjobbnak tart. Ezután kérjük meg a

csoportokat, hogy írjanak 3 mondatot, melyek a tételmondathoz kapcsolódnak. Olvassák fel ezeket a csoportok egymásnak!

A 2., 3., 4. bekezdést, valamint az összefoglalást már csoportokban dolgozva készítsék el a tanulók. A munkafolyamat a következő legyen: a csoportnak mind a 4 tagja ír egy tételmondatot minden bekezdéshez, melyet egymásnak felolvasnak, a közösen legjobbnak tartotthoz együtt megírják a bekezdés többi mondatát.

Minden csoport kap egy nagy lapot, melyre a végső változatot a csoport írnoke leírja.

8. A modul vége, lezárása fontos feladat. A tanár kérje meg valamennyi csoportot, hogy az elkészült cikkeket a tanár gyűjtse össze, majd tetszőleges sorrendben helyezze el azokat az osztályterem egy-egy falán. A tanulók körbejárnak, és elolvassák a cikkeket. Ezzel szemben megfigyelési szempontként kérjük meg őket arra, hogy válasszanak ki egy mondatot, amelyik nekik a legjobban tetszett. A cikkek elolvasása után kérjük meg a tanulókat, mondják el, melyik mondatot választották és miért.

Kiegészítések

1. Amennyiben vannak az osztályban, a csoportokban jól rajzoló tanulók, illusztrációt is készíthetnek a cikkekhöz.
2. Az elkészült cikkeket, vagy a legjobbakat, ha van az iskolának iskolaújságja, jelentessük ott meg; ha lehetséges, akár az iskola honlapjára is feltehetjük őket. Így sikerélményhez juttathatjuk a tanulókat, esetleg olyanokat is, akik egyébként a tantárgyban kevésbé ügyesek.

Források, anyagok, eszközök

Az sms példák a mellékletben található (1). További példák található a <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1291/129110.pdf> címen.

A tanulók további példákat hozhatnak, hozzanak saját sms-eikből, cseteléseikből.

A csetelésre vonatkozó példák is a mellékletben található (2).

Az emotikonokról a <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1302/130202.pdf> oldalon olvashatunk.

A feladat végrehajtásához szükség van csoportonként egy számítógépre, s ezen az órán engedjük a tanulóknak, hogy saját mobiltelefonjaikat is használhassák.

Értékelés

Többféle értékelési forma alkalmazása elképzelhető:

- A tanulók szavazhatnak a szerintük legjobb cikkekre. A szempontok lehetnek tartalmiak és formaiak egyaránt.
- Érdemjeggyel semmiképpen ne értékeljük a tanulók munkáját. Szöveges, szóbeli értékelés szükséges a csoportok és az osztály munkájáról.
- A csoportok értékelhetik a feladatot, megbeszélhetik, mi okozott számukra gondot, nehézséget a feladat elvégzésében, és mi ment jól, mi tetszett nekik és mi nem.
- Az értékelés módja lehet az is, ha megkérjük a tanulókat, hogy nevezzenek meg 3 dolgot, amit a modul során tanultak meg. Ezeket írják le. Egy következő órán beszéljük meg ezeket a visszajelzéseket.

Mellékletek

1. Sms-példák

- [1] Szeretelek Dani!Tök jó hogy lesz disco 21-kor Csátok!
- [2] Mindenkit szeretettel megkérünk, hogy KULTURALT üzeneteket küldjön az sms falra!
- [3] Haverok, buli, sajtófesztivál, lázba hoz a sok médiasztár! A falra egy SMS-t teszek, ezzel egy Nokiát nyerek!!!
- [4] Árok partján döglött ló, én vagyok a húsvéti távlocsoló! Szabad-e locsolni? psz, ppsz, pssz
- [5] Szega SKACOK!! Ugye milyen uncsi, milyen kevesen vannak, akik viszont1tvannak azok is tök bénák
- [6] VALAHOL DE NEM ITT! MERT ITT TÖKJO A BULI ÉS MINDEN SUPI!! CUPpPpPpPp.
- [7] Ma van aprilis 26odika, minden évben a DUÉsok kedvenc napja: haverok, buli, zene tánc, Gödöllon csak Téged vár! Aki nem jön +bánja, aki itt van jövőre is kivanja!

(A példák forrása: Balázs Géza 2003).

2. Csetelés:

<Peety> Szép lányok beszéljeteK velem!!!

<mindenki> gyík: te meg mir I beszélsz? ja, a biliárd... höhö

<_MaYa_> Gorilla te miket beszélsz? :)

<RoTiNoM> Rinya sokat beszélsz

<HuYeLanY> Ravenn, mivan engem is kibeszéltetek? :))))))

<Scruti> mir I van kedve beszélgetni a csatornának? ;)

<CIC_> zalul kivel beszélgetsz?:)))

<_MaYa_> gyimesi halgass mostmár el

<mindenki> beszéljünk inkább az id járásról

(A példák forrása: Érsok Nikoletta Ágnes 2006).

3. modul: Közösségi oldal szerkesztése

A modulban a tanulók először egy szépirodalmi írás alapján megismerkednek a szépirodalmi szövegek jellemzőivel. A szöveg témája adja az inspirációt a feladathoz. A tanulók saját lakóhelyükön, környezetük, régiójuk vagy a világ bármely részének egy veszélyeztetett vagy védett természeti helyét (pl. domb, hegy, tó, patak, folyó, erdő stb.) vagy veszélyeztetett/védett fajtát kiválasztják, és a közösen feldolgozott szöveg mintájára, annak jellemzőit felhasználva csoportokban dolgozva megírják a hely vagy faj veszélyeztetettségének, esetleges pusztulásának történetét. Ebben a modulban nem a szöveg elkészítése a feladat, hanem a szépirodalmi stílusra jellemző eszközök (szóképek, az alakzatok, egyéni szóalkotás) alkalmazása, kreatív szövegalkotás. Feladatuk még, hogy hozzanak létre egy csoportot valamelyik közösségi oldalon, amely a kiválasztott hely vagy faj nevét kapja. Töltsék fel az általuk írt szövegeket, a szövegeket lehet kommentálni, véleményezni, a csoportokhoz csatlakozni, más iskolákkal együtt nagyobb közösségeket építeni.

Milyen célok eléréséhez járul hozzá?

- Jártasság szerzése szövegelemzésben.
- Helyesírási készsége javulása.
- A szöveg és a mondat jellemzőinek megismerése. A szöveg felépítésének, a szövegegységeknek, a szöveg szintaktikai szintjeinek, a szövegösszefüggés grammatikai kapcsolóelemeinek megismerése, felismerése.
- A logikai kapcsolat, a hiány összetartó szerepének tudatosítása. A mondat szórendjének összefüggése a szövegbe ágyazottsággal, aktuális tagolása.
- A szemantikai és a pragmatikai szint, a szöveg és a kommunikációs folyamat összefüggésének felismerése.
- Jártasság szövegelemzési eljárásokban: a tételmondat kiemelése, tömörítés megadott terjedelemben, szövegfeldolgozás megadott kérdések alapján.
- A szöveg szerkezetének, témahálózatának felismerése.
- A szövegfonetikai eszközök szerepének felismerése a szövegek értelmezésében.

- Szabatos, világos fogalmazás: a kommunikációs helyzetnek megfelelő szövegfelépítés
- Internethasználati tájékozottság, digitális írásbeliség.

Igényelt idő

3 tanórát érdemes tervezni, melyből a harmadik egy számítógépet, internetet használó óra. A számítógépen végzendő feladat feladható otthoni munkára is, akkor elég 2 tanóra.

Felhasználási terület

Középfokú anyanyelvi nevelés területén a magyar nyelv órán retorikai ismeretek témakörben (9. évfolyam) a szöveg szerkezete, szintaktikai szintje, jelentése témakörben, amely tartalmazza a m vek m faji természetének megfelelő szövegfeldolgozási eljárások ismeretét és alkalmazását, a szövegértési technikák ismeretének b vítését, gyakorlását, alkalmazását; a ki nem fejtett tartalmak felismerését a szöveg alapján, megértésüket, értelmezésüket. Környezeti nevelési programon belül olyan tanulókkal, akik már elsajátítottak alapvető szövegtani ismereteket.

Háttér

A tanulóknak az lesz a feladatuk, hogy csoportokban dolgozva elolvassanak egy rövid szépirodalmi szöveget. A szöveg feldolgozása olvasási stratégiák (belső képek alkotása; jóslás, antipicáció; az olvasás céljának, módjának tisztázása; összefoglalás; grafikus szervezk használata) alkalmazásával történik. A szöveg feldolgozása során építhetünk a már tanult anyanyelvi ismeretekre a nyelvi szintekről valamint a kommunikációs folyamat működése témakörre. A szöveg gondolatébresztő, mintaként szolgál. A tanulók feladatai közé tartozik az is, hogy csoportokban dolgozva, a szépirodalmi szövegek sajátosságait szem előtt tartva szöveget írjanak. A szöveg írása során célunk az is, hogy a tanulók empátiás készségei fejlődjenek. Az

elkészült írásm veket a tanulók felhasználják arra, hogy az általuk egyébként jól ismert és sokat használt médiatérben, valamely internetes közösségi oldalon akár iskolaközi csoportokat alakítsanak. Az egészen konkrét részleteket az „Ajánlott feldolgozási mód” cím részben adjuk meg. A tanár a modul során a szépirodalmi szöveg feldolgozását irányító, az önálló szöveg alkotását segít , az internetes munkát felügyel szerepet tölt be. A Mellékletben megtalálható a kiindulásként javasolt szöveg. Ennek a modulnak az egyik el nye, hogy felhasznál a tizenéves tanulók mindennapi életében gyakran el forduló, valós helyzeteket (közösségi oldalak használata), s egyúttal felhívja figyelmüket arra, hogyan lehet hasznos, jó ügy érdekében használni a média legújabb színtereit valamint a legfrissebb kommunikációs formákat.

A modulban számítógépek alkalmazására lesz szükség, a Források, eszközök részben megtalálhatók az ajánlott internetes oldalak.

Ajánlott feldolgozási mód

1. Beszélgessünk a tanulókkal, az egész osztállyal közösen arról, milyen védett természeti helyeket, veszélyeztetett fajokat ismernek! Van-e ilyen lakóhelyük közelében? Ha igen, mit tudnak róla? Hogyan, milyen intézkedésekkel lehet és kell óvni, védeni az ilyen helyeket/fajokat? Mi (lehet) az egyén feladata/felel ssége ezen a területen?

2. Most nézzük meg a szöveget (a mellékletben található)! Fussuk át a szöveget! Tegyük fel az alábbi kérdéseket: Milyen típusú szöveg ez? Hol találkozunk ilyen szöveggel? Vajon mennyi id kell neked az elolvasásához? Nézd meg a címet! Mir l fog szólni a szöveg? Érdekes lesz-e számodra? A szöveget részenként fogjuk elolvasni!

3. A tanulók most dolgozzanak négyfős csoportokban! A következő táblázat segítségével olvassák el, beszéljék meg a szöveget a 1. stopjelig! A kérdező tegyen fel legalább 5 olyan kérdést, ami a *Ki, Mi, Miért, Hol, Mikor, Hogyan, Mi lett volna, ha* kifejezésekkel kezdődjen! Fontos, hogy a válasz legyen benne a szövegben! A csoportmunka során használják az alábbi mondatokat:

Ha a szöveg címét olvasom, azt jósolom, hogy; Úgy gondolom.... / Fogadok, hogy..... / Úgy képezem, hogy.... / Tudni szeretném, vajon.... / Azt feltételezem, hogy..... / Azt jósolom, hogy.....

Nem értettem azt, hogy
Ez a rész arról szól, hogy....;

Először....,

Aztán .....

Végül.....

	1. rész
jósol	A
kérdező	B
tisztáz	C

összefoglal	D
-------------	---

Mondják el társaiknak, milyen színeket látnak, milyen hangokat hallanak! Éreznek-e szagokat, illatokat? Ha a kezükkel kellene tapogatózniuk, mit éreznek?

4. Frontálisan beszéljük meg a csoportmunkát! A tanulók figyeljék meg, milyen hasonlóságok, különbségek vannak az egyes csoportok válaszai között! A tanár ezeket a táblán/digitális táblán rögzítse!

Hasonlóságok	Különbségek

5. Folytassuk a szöveg feldolgozását ilyen módon a 2. illetve a 3. stopjelig, azaz a szöveg végéig! Fontos, hogy a csoportokon belül cseréljenek a szerepek az egyes részek szakaszos olvasásakor!

	1. rész	2. rész	3. rész
--	---------	---------	---------

jósol	A	B	C
kérdez	B	C	D
tisztáz	C	D	A
összefoglal	D	A	B

6. Töltsék ki a csoportok az alábbi ábrát a szöveg alapján! Az alábbi kérdések segítenek a kitöltésben.

- Kik a történet szereplői? Hány csoportra bonthatók?
- Mik a céljaik?
- Konfliktusba kerülnek vagy együttműködnek?
- Mi a történet szereplőinek számára végeredmény?

Célok

1. személy/csoport

Célok

2. személy/csoport

Kapcsolatba lépnek

Cselekvés	Reakció
Cselekvés	Reakció
Cselekvés	Reakció
Cselekvés	Reakció
Cselekvés	Reakció

Végeredmény

1. személy/csoport

Végeredmény

2. személy/csoport

5. Végül kérdezzük meg a tanulókat, a cím alapján ilyen befejezést vártak-e! Válaszaikat indokolják! Milyen más befejezését tudnák elképzelni a történetnek?

6. Most kerülhet sor a m vészi nyelvhasználat jellemz inek számbavételére. Milyen szóképeket, alakzatokat találunk a szövegben? Mely m faj jellegzetes fordulataival találkozunk benne? Van- benne régies nyelvi forma? Ha igen, mi a szerepe? Mi a szövegben az irónia forrása? Milyen logikai kapcsolóelemek, minek a hiánya biztosítják a szöveg üzenetének megértését?

7. Ezután az önálló írásbeli szövegalkotás következhet. A tanulók továbbra is dolgozzanak csoportban! Állapodjunk meg abban, hogy a feldolgozott szöveg mintájára jellegzetes mesekezd és -záró fordulatokat, szerepl ket, akár csodás elemeket is alkalmazhatnak a tanulók!

A csoportok állapodjanak meg abban, hogy mi lesz az a veszélyeztetett vagy védett természeti hely vagy faj, aminek megírják a történetét. A választáshoz használhatnak segítséget (internet, könyvtár), de ne keressenek tényszer adatokat, okokat. Most a saját képzel erejüket kell mozgósítaniuk, érdekes történetet kitalálniuk.

A „Források, anyagok, eszközök” c. részben megtalálható néhány internetes cím, ahová kiindulásként ötletért folyamodhatnak. A szöveg megírása során figyeljenek a tanulók arra, hogy

- o a szöveg felépítése, a szövegegységek egymásra épülése logikus legyen,
- o a szövegösszefüggés grammatikai kapcsolóelemeit jól alkalmazzák,
- o a mondat szórendje, aktuális tagolása segítse el szövegbe ágyazottságát,
- o a ki nem fejtett tartalmak felismerhet k legyenek a szöveg alapján,
- o tartsák be a magyar helyesírás alapelveit.

Mivel a szöveget csoportmunkában írják meg, ezért fontos, hogy a csoport a 6. pontban szerepl ábra alapján tervezze meg, mir l fog szólni a történet, kik a szerepl k, mi a konfliktus, végkifejlet stb. Állapodjanak meg közösen ezekben a f bb tartalmi kérdésekben. A csoport tagjai

maguk között osszák meg a feladatot úgy, hogy legyen, aki a bevezetést írja, legyen, aki az el készítést, legyen, aki a bonyodalmat, s végül legyen, aki a megoldást fogalmazza meg.

A szöveg terjedelme ne legyen hosszabb, mint az elbeszélése; kb. 300 szavas. Szánjunk időt arra is a tervezés során, hogy a szöveget a tanulók mentse el elektronikusan is.

7. Ezután következhet egy közösségi oldalon csoport létrehozása olyan névvel, amely kapcsolódik a megírt szöveghez (a csoportnév lehet a választott faj/hely neve is, ha még ilyen nincs). Töltsék fel a megírt szöveget! A tanulók meghívhatnak másokat saját csoportjukba. Először a többi csoportban dolgozó osztálytársaikat, akiknek itt olvashatják el fogalmazásait. A szöveghez fűzhetnek megjegyzéseket, lájkolhatják azokat.

Kiegészítések

Amennyiben van az iskolának kapcsolata más iskolákkal, a modul utolsó lépése lehet iskolaközi. A tanulók más iskolák diákjaival is alkothatnak csoportokat.

Források, anyagok, eszközök

A modul tanításához szükséges elbeszélés a mellékletben található.

A feladat végrehajtásához leginkább számítógépek használata ajánlott.

Védett területekről, fajokról olvashatunk a következő címen:

<http://www.greenfo.hu/adatbazisok/fajok.php>,

http://www.termeszetvedelem.hu/index.php?pg=sub_685.

<http://geo.kvvm.hu/tir/viewer.htm>,

<http://www.termeszetvedelem.hu/a-vedett-termeszeti-terulet-terulet-es-ertekek-csoportositasa>.

Természetesen, ezen kívül még számos további címet is találhatnak a tanulók, ezeket kiindulópontként kínáljuk.

Értékelés

Többféle értékelési forma alkalmazása elképzelhető :

- A tanár szóban, szövegesen értékelheti a tanulók csoportban végzett munkáját, melyben kitérhet arra, hogy hogyan tudták a tanulók a szöveget feldolgozni, elemezni.
- A tanulók szövegesen értékelhetik egymás munkáját. A közösségi oldalon írott bejegyzéseik erre is alkalmasak lehetnek, megfogalmazhatnak kritikát, javaslatot, kifejezhetik tetszésüket a megírt szövegekkel kapcsolatban.
- A kiscsoportok értékelhetik a feladatot, megbeszélhetik, mi okozott számukra gondot, nehézséget a feladat elvégzésében, és mi ment jól.

Melléklet

Az elbeszélés:

Mészöly Miklós: A hegy meg az árnyéka

Hol, merre, nem tudom, volt egyszer egy hegy, úgy hívták, hogy Nagy-Kopasz. A kerek világon nem akadt csúfabb hegy nála. Semmi sem ékeskedett rajta, se fa, se bokor, de még egy kóró sem, csücskét l a lábáig kopasz volt. Úgy festett, mintha mindennap újra beretváltkozott volna.

Csakhogy ez nem volt ám mindig így.

Valamikor, hajdanában erd borította, s annyi madár lakta, hogy a népek mind csudájára jártak.

– Mennyi gyönyör séges fa! – mondták. – Mennyi gyönyör séges madár!

A hegy hallgatta, hallgatta a sok lelkenvezést – de egyel re nem szólt.

Egyszer a hegy oldalából kicsi forrás buggyant el ; már nagyon unta magát a sötétben, hát el jött, hadd süsse a nap. Egykett re takaros patakocska lett bel le, s attól kezdve valahány vándor arra járt, mind az vizéb l ivott, az asszonyok a korsajukat ott merítették meg.

– Csuda víz ez! – mondták. – Csuda víz!

És vitték a hetedik határba. Ez már aztán végképp nem tetszett a hegynek. Hogyan, hogy mindenki csak a fákat, madarakat meg azt a fecseg patakot dicséri? Hát nem tartja, neveli ket? Nem görnyed alattuk? (STOP)

S már durrogott a haragtól, ha valaki jött, és azon álmélkodott, hogy ez milyen szép, az milyen szép – s róla meg ennyit csak: Huj, de magas! Huj, de meredek!

Mert neki, a hegynek, csak efféle dicséret jutott.

– Várjatok csak! – morgott. – Majd láttok ti még engem!

És szólt a Szélnek, hogy minden fát, minden bokrot beretváljon le róla.

A Szél persze örült, hogy végre akad egy kis neki való munka, s álló hétig egyebet se csinált, csak a hegyet csupálta. Elöl-hátul, fönt, lent – ahol érte. A fákat tövestül, a madarakat fészkestül, mindent elsöpört. A forrást pedig betemette. Ami locspocs víz maradt a medrében, azt a nap szárította föl.

A hegy pedig elégedetten pöffeszkedett, mint aki jól végezte dolgát. Most aztán – gondolta – senki más, csak !

S várta izgatottan, ki hogyan bókol neki.

Hát hiszen várhatta. Se ember, se állat nem kívánczolt a közelébe, olyan haszontalan földkupac lett bel le.

Csak egy szegény, világtalan koldusember pihent meg a tövénél, hálásan az sóhajtott fel:

– Be jó ez a kis árnyék!

És ott üldögélt estig a kellemes hősben.

Nagy-Kopasznak bezzeg nem kellett több. Hát hogyan? Most meg az árnyékát dicsérik? (STOP)

S rettent dühösen ismét a Szélhez fordult.

– Hallod-e, te Szél! Fújd el az árnyékom, íz se maradjon belőle.

A Szél furcsállta kicsit a dolgot, de azért nekigyűrűzött – végre is az a tiszte, hogy fújjon.

S fújt, fújt olyan szörny ségesen, hogy csakhamar fele maradt a hegynek. Aztán a negyede. Aztán már annyi se. Aprócska domb lett a hegyből – akkora, mint egy fűben heverő szamár. Éppen csak két füle nem volt. (STOP)

(Navigátor. Kortárs gyermekirodalmi lexikon. Böngésző és olvasókönyv. Szerkesztette: Lovász Andrea. Cerkabella Kiadó, Budapest, 2010.)

Hivatkozott szakirodalom

Balázs Géza 2005. Fenntartható anyanyelv. In: Szalay Zsófia és Vargha Márk (Szerk.) *Esszencia. A Bolyai M hely Alapítvány Önképz M hely 2005-ben végzett csoportjainak tanulmánykötete.*

Bolyai M hely Alapítvány, Budapest. 101-108. Az interneten 2011. augusztus 31-én:

<http://www.bom.hu/esszencia.pdf>

Balázs Géza 1988. Kommunikációs zavarok a mindennapi nyelvhasználatban. In: Balázs Géza (Szerk.) *Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón. A-Z Kiadó, Budapest.*

Balázs Géza 2003. „Minden házfalat cseréljeteK sms-falra. Sms-fal mint elektronikus graffiti. *Magyar Nyelv r*, 127(2), 144-159. Az interneten 2011. augusztus 31-én:

<http://c3.hu/~nyelvor/period/1272/127202.pdf>

Balázs Géza 2003. Nyelvökológiai gondolatok. *Édes anyanyelvünk*, XXV(1), 3. Az interneten 2011. augusztus 31-én:

<http://edesanyanyelvunk.anyanyelvapolo.hu/pdf/ea0302.pdf>

Dibley, J. és Davis, M. 2001. *Support for the Environmental education Policy: English.* NSW Department of Education and Training, Bankstown. Az interneten 2011. augusztus 31-én:

http://www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/env_ed/assets/pdf/english.pdf

Érsok Nikoletta Ágnes 2006. Szóbeliség és/vagy írásbeliség. *Magyar Nyelv r*, 130(2), 165-176. Az interneten 2011. augusztus 31-én:

<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1302/130202.pdf>

Magyar UNESCO Bizottság É.N. *Oktatás a fenntartható fejl és szolgálatában*. Internet dokumentum,
2011. augusztus 22-én:

<http://www.unesco.hu/termesztudomany/fenntarthato-fejlodesre/oktatas-fenntarthato>